

«Липовани-старообрядці Подунав'я»: науково-практична конференція, присвячена вивченню старообрядців в Україні

озколу Православної церкви — трагічній події в історії — минулого року виповнилося 350 років... Історія старообрядців являє собою історію найтяжчих переселень. У пошуках релігійної волі сотні тисяч росіян йшли на окраїни і за кордон Російської імперії. Як наслідок — широко розселилися майже по всьому світі. Однієї з таких груп є «липовани» — росіяни-старообрядці, що проживають нині в Молдові, Румунії, Болгарії та в інших країнах.

У старообрядців можемо спостерігати знаменний (крюковий) спів, канонічний іконопис, мистецтво книжкової мініатюри й інші явища, які поза старообрядницьким середовищем уже з XVIII ст. стають глибокими і, по суті, неприйнятними в офіційно-церковному середовищі і суспільному побуті анахронізмами. При всьому цьому адаптація до нових умов життя істотно розширила інноваційний досвід цього варіанта російської культури.

Саме це оригінальне сполучення світогляду, заснованого на сакралізації «старого», з багатомірною практикою органічного входження до нових реальностей і складає унікальну можливість для всебічного дослідження. Такий феномен, разом з тим, є маловивченим з боку фахівців.

Усвідомлюючи перспективність наукового вивчення групи, з 1995 р. кафедра археології й етнології України Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова проводить комплексні експедиції в різні місця компактного проживання липован. Накопичено значний корпус оригінальних джерел і матеріалів, частина якого введена в науковий обіг за допомогою публікацій і доповідей на різноманітних наукових форумах.

Однак виявилось, що, як ніхто інший, самі липовани зацікавлені в знайомстві з результатами досліджень. Ідею систематичного знайомства липован з їхнім минулим зніціював священник с. Стара Некрасівка о. Нікола (Бобков). Завдяки цьому союзу учених і священників стане можливим як відродження традицій групи, так і їх збереження і вивчення. Усвідомлюючи соціальну значимість такого роду співробітництва, ідею проведення конференції підтримали Управління охорони об'єктів культурної спадщини Одеської облдержадміністрації та Генеральне консульство Російської Федерації в Одесі. Було вирішено, що конференцію буде присвячено храмовому святи в с. Стара Некрасівка Ізмайльського району Одеської області — Дню Св. Ап. Іоанна Богослова (фото 1).

Перша науково-практична конференція «Липовани-старообрядці Подунав'я: 350-річний досвід збереження російської мови, традицій і культури» тривала 8–10 жовтня 2004 р. У ці дні до Старої Некрасівки з'їхалися старообрядці з різних регіонів України. Особливо багато було традиційних гостей з липованських поселень Подунав'я — Ізмаїла, Кілії, Вилкова, Нової Некрасівки, Муравльовки та інших.

Цю акцію не тільки благословив, але й ушанував своєю особистою присутністю Преосвященніший Саватій, єпископ Київський і вся України. Відзначити храмове свято і взяти участь у роботі конференції приїхали старообрядницьке священство: протоієрей о. Сергій (Столярчук) з Вилкова, ієрей о. Кіндрат (Кляузов) з Нової Некрасівки, о. Нікола (Муравйов) з Кілії, о. Сергій (Бобков) з Білої Криниці, о. Ефимій з Ізмаїла, о. Михайло з Вилкова, о. Гліб (Бобков) з Кильмеза Кіровської області, протодіакон о. Віталій (Рекіда) із Чернівців. Учасники конференції одержали благословення Преосвященнішого Андріана, митрополита РПЦ.

На відкритті виступили представники місцевої й обласної адміністрації, Генеральний консул РФ в Одесі Ф. К. Довженко, голова правління Всеукраїнського православного старообрядницького єпархіального благодійно-просвітительського фонду Є. Є. Соловйов, в. о. декана історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова доцент В. Г. Кушнір, голова київського національно-культурного товариства старообрядців-липован С. П. Петров, директор Музею історії старообрядництва (Боровськ, Росія) В. І. Осипов та інші.

З науковими доповідями і повідомленнями виступили дослідники з низки академічних і університетських центрів України і зарубіжжя. На конференцію приїхало більш ніж 30 учасників, що представляли Одесу, Київ, Чернівці, Полтаву, Харків, Ізмаїл, Москву (фото 2). Об'єктами їхньої уваги стали різноманітні аспекти з минулого і сучасного стану групи, її лінгвістичні особливості, виразність культурно-побутових традицій, самосвідомості тощо. Слід зазначити, що в Старій Некрасівці вперше з'їхалися провідні спеціалісти України з історії старообрядництва.

Різні аспекти формування та історичного розвитку старообрядців отримали своє висвітлення в доповідях «Смертність і розповсюдження хвороб у «описних раскольничьих слободах» Малоросії за даними

Фото 1. Храмове свято у с. Стара Некрасівка Ізмаїльського району Одеської області

Румянцевського опису» Ю. В. Волошина (Полтава), «Виникнення старообрядницьких общин на Дунаї в XVIII–першій чверті XIX ст.» О. А. Пригаріна (Одеса), «Обставини появи і динаміка чисельності старообрядців-липован на Буковині в кінці XVIII–початку XIX ст.» М. К. Чучка та А. Гостюк (Чернівці), «Старообрядницькі общини Південної Бессарабії в середині XIX ст.» А. І. Федорової (Одеса), «Старовіри-безпоповці Придунав'я» А. А. Безгодова (Москва), «Одна із сторінок історії заселення старообрядцями Бессарабії» І. Ф. Кучерявенко (Ізмаїл), «Московська старообрядницька община Рогозького цвинтаря і старовіри закордонних епархій і південного-заходу Росії у листуванні другієї половини XIX — початку XX ст.» О. О. Агеєва (Москва), «Ізмаїльська старообрядницька епархія» С. В. Таранця (Київ), «Ті, що не зреклися: віра пращурів і віра майбутніх поколінь» М. І. Ярмоленко (Ізмаїл), «Старообрядницькі монастирі на Ізмаїльщині в роки Великої Вітчизняної війни» М. І. Михайлуци (Одеса), «Збереження старообрядницької спадщини у м. Боровськ: «Записне» кладовище» В. І. Осіпова (Боровськ). Темі доповідей розкривали широку хронологію життя старообрядців — від XVIII–до XXI ст. та географію — від історичної батьківщини до Полісся, Буковини, Поділля, Добруджі і, звичайно, Бессарабії. Виявилося, що історія групи має багато «білих плям», які ще чекають своїх дослідників.

До виразності та специфічності культурно-побутових традицій старообрядців звернулися в своїх доповідях «Ритуали, що супроводжують народження дітей у липованській традиційній культурі Подунав'я» Г. М. Захарченко (Одеса), «Регіональні особливості етнокультури старообрядців Буковини» Ю. В. Мисько (Чернівці), «Уявлення про зурочення і переляк у липованського населення Подунав'я» Н. І. Серебряннікова (Одеса), «Старообрядницький поховальний саван: кроскультурні, типологічні й семантичні паралелі» М. С. Маєрчик (Київ), «Культурні й духовні традиції старообрядців Подунав'я» Н. Ф. Кучерявенко (Ізмаїл). Ці теми викликали не лише зацікавленість з боку присутніх, але і певну дискусію, оскільки мова йшла про розбіжності між канонічними нормами та практичними реаліями. Дивним було те, що про обрядовість і звичаї етнографи не опитували, а власне розповідали. При тому, їхні спостереження та узагальнення нерідко підтримувалися або кивками, або навіть викриками: «Правильно говорить — було так у нас!»

Фото 2. Учасники конференції «Липовани-старообрядці Подунав'я: 350-річний досвід збереження російської мови, традицій і культури» на березі Дунаю

Яскраві риси самобутності липованського іконопису зазнали уваги в повідомленнях «Богу — кесарево, або що бачили старовіри і їх супротивники в іконі» Ю. Є. Горбунова (Одеса), «Подовження життя ікон» В. А. Белого (Ізмаїл) та «Комплекс старообрядницьких ікон і особливості «Покрова Пресвятої Богородиці» у збірці одеського муніципального музею особистих колекцій ім. А. В. Блещунова» Н. В. Грідневої (Одеса). Крім мистецтвознавчих сюжетів, дослідники особливо зосередилися на питаннях реставрації ікон і можливості їх використання в культурному просторі музеїв.

На характеристику мовної ситуації у липованському середовищі та відображення старообрядницького світогляду у літературі акцентували увагу присутніх доповіді «Традиційна південно-руська лексика у мові липован Півдня України» Л. Ф. Бараннік (Одеса), «Дивний і предивний світ...»: російська старообрядницька Північ у ліриці М. А. Ключева 1910-х років» Л. А. Кісельової (Київ) та «Онтологія речі: до питання про поетику Миколая Ключева» О. В. Пашко (Київ).

Під час роботи конференції було вирішено:

- проводити такі зустрічі щорічно у різноманітних центрах «древлего благочестя» в Україні;
- розпочати видання періодичного видання з історії вивчення старообрядництва;
- постійно ознайомлювати з результатами дослідницьких робіт широку громадськість, а також сприяти збереженню і розвитку російської культури в Україні;
- створити Музей історії старообрядництва в с. Стара Некрасівка Ізмайльського району і збирати в ньому оригінальні матеріали з історії й етнографії липован Буджака;
- включити до шкільної програми з краєзнавства розділи щодо історичної долі старообрядців в Україні.

Результатом проведення цієї конференції стало видання першого випуску часопису «Липоване: історія і культура русских-старообрядцев. — Одесса, 2004. — 151 с.». Сподіваємося, що ідеї, які представлені в цій збірці, знайдуть своїх прихильників серед представників науки, а також розуміння, схвалення і підтримку в старообрядницькому середовищі. Організатори конференції розраховують на подальшу співпрацю науковців і священнослужителів щодо наукового вивчення культури українських старообрядців, а також сподіваються, що подібні конференції будуть проводитися у всіх місцях компактного проживання старообрядців в Україні.

Н. В. Аксьонова, О. А. Прігарін

